

УДК 633:635, 631.52:631.526.

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ОХОРОНИ ПРАВ НА СОРТИ РОСЛИН ШЛЯХОМ АДАПТАЦІЇ ДО НОРМ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПРАВА

Мельник С.І., д-р. екон. наук, проф, директор¹;

Ткачик С.О., к. с.-г. н, завідувач сектору міжнародного
співробітництва відділу науково-правового забезпечення
та міжнародного співробітництва*¹;

Захарчук О.В., д-р. екон. наук, професор, член-кореспондент НААН, зав.
відділом²

¹*Український інститут експертизи сортів рослин, вул. Горіхуватський шлях,
15, м. Київ, 03041, Україна, *e-mail: s-s-tk@ukr.net*

²*ННЦ «Інститут аграрної економіки», вул. Героїв Оборони, 10, м. Київ,
03127, Україна*

23 червня 2022 року Європейська Рада надала Україні статус кандидата на вступ до ЄС. Для виконання Україною євроінтеграційних зобов'язань щодо членства та отримання доступу до фінансування ЄС Єврокомісія вимагає поступового прийняття Україною законодавства Співтовариства.

Наша держава з 2016 року працює над імплементацією Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, включаючи Угоду про поглиблену і всеосяжну зону вільної торгівлі. З цією метою для України як кандидата в держави-члена ЄС важливо формувати політику розвитку сільського господарства та забезпечення продовольчої безпеки в контексті інтеграції України до ЄС шляхом імплементації кращих європейських механізмів та стандартів державної аграрної політики, враховуючи потреби всіх груп виробників, особливо середніх та малих господарств.

До недавнього часу, Україна була одним із ключових гарантів продовольчої безпеки у світовому масштабі, забезпечуючи частку виробництва соняшникової олії у світовому виробництві у 2022/23 минулих роках на рівні 27,8%, ячменю – 4,0%, пшениці – 2,7%, кукурудзи – 2,0%, цукру – 0,8% та частку експорту соняшникової олії у світовому експорті на рівні 40,3%, кукурудзи – 15,0%, ячменю – 8,4%, пшениці – 7,9%, цукру – 1,1%.

Однак, військова російська агресія суттєво погіршила національну і світову продовольчу безпеку, загострила багато інших проблем, пов'язаних із забезпеченням населення сільськогосподарськими ресурсами.

Диференціація між доходами дрібних, середніх та великих підприємств ставить їх в різні умови, що вимагає від держави індивідуального підходу до кожного типу сільськогосподарського виробника. В ЄС юридичне визначення «фермер» означає фізичну або юридичну особу або групу фізичних або юридичних осіб, незалежно від правового статусу, наданого такій групі та її членам національним законодавством, які займаються сільськогосподарською діяльністю. Країни ЄС встановлюють мінімальні вимоги та критерії відповідності виробників для отримання прямої бюджетної підтримки з пороговими значеннями мінімальної площі сільськогосподарських угідь відповідно до структури фермерських господарств. В Україні дрібним виробникам, як правило, не вистачає надійного фінансового забезпечення, що знижує їх продуктивність.

Однією з причин низької продуктивності є недостатнє використання інноваційних та інформаційних технологій у сільському господарстві (частка капітальних інвестицій у нематеріальні активи у сільському господарстві у загальному обсягу інвестицій у 2022 році становила 2,1%, тоді як у середньому по економіці – 5,9%).

Сорт рослин є теж інноваційним продуктом, який здатний забезпечувати зростання доходів при однакових вкладених ресурсах. Наразі особливої актуальності набуває забезпечення належного проведення науково-технічної експертизи сортів рослин відповідно до норм Міжнародної конвенції з охорони нових сортів рослин, згідно з європейськими вимогами та стандартами, національного законодавства для забезпечення якості досліджень, компетентності персоналу, застосування передових технологій та досвіду, здійснення інноваційної діяльності з метою забезпечення виробників достовірною інформацією про сортові ресурси й отримання ними гарантованих доходів.

Інноваційний шлях формується на основі порівняльної оцінки сучасного стану експертизи сортів рослин в Україні з іншими державами-учасницями Міжнародного союзу з охорони нових сортів рослин (УПОВ) та перспективному плануванні розвитку, вдосконалення формування національних сортових рослинних ресурсів як основи продовольчої безпеки.

Формування системи сортовивчення за європейською моделлю, дозволить сконцентруватися на проблемах першочергової складності та відкинути другорядні, визначити та скоординувати дії з реалізації основних цілей, шляхи їх перевтілення в якісно новий стан, а також порядок використання необхідних для цього ресурсів, провести актуалізацію та адаптацію законодавства України у сфері охорони прав на сорти рослин та насінництва до відповідного законодавства Європейського Союзу для забезпечення повноцінної реалізації у ньому верховенства права, законності, об'єктивності та незалежності.

Законом України від 16 листопада 2022 р. №2763-ІХ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо приведення законодавства у сфері

охорони прав на сорти рослин та насінництва і розсадництва у відповідність із положеннями законодавства Європейського Союзу» внесені зміни до Законів України «Про охорону прав на сорти рослин» та «Про насіння та садивний матеріал».

Найбільш вагомою зміною нового Закону України «Про охорону прав на сорти рослин» є частина третя статті 12, яка регламентує обіг на ринку України сортів, які зареєстровані в країнах ЄС та США без проведення офіційних випробувань в ґрунтово-кліматичних зонах України, як показників господарської придатності до поширення в Україні, так і морфологічних ознак, що визначають відмінність, однорідність та стабільність сортів. Відсутність рівних умов реєстрації сортів рослин в Україні для резидентів і нерезидентів зумовлює зниження конкурентоспроможності сортів національної селекції з урахуванням втрати часу на випробування в порівнянні з іноземними сортами, що реєструються за спрощеною схемою.

Таке «спрощення» умов реєстрації сортів не відповідає Міжнародній конвенції з охорони нових сортів рослин (далі – Конвенція УПОВ), порушує конституційні права вітчизняних селекціонерів, вимоги СОТ (угоду ГАТТ про недискримінаційний режим торгівлі), статтю 6 Директиви Ради 2002/53ЄС, якою чітко визначено, що держави повинні забезпечувати, щоб сорти, які надходять з інших держав, підлягали тим самим вимогам, які застосовуються до внутрішньодержавних сортів, зокрема в тому, що стосується процедури схвалення до національного каталогу.

Реєстрація сортів за спрощеною схемою унеможливує вивчення властивостей сорту в ґрунтово-кліматичних умовах України та формування офіційних описів сортів для використання під час перевірки збереженості сортів та сертифікації насіння. Відсутність обов'язкової вимоги щодо проведення післяреєстраційного сортовивчення не дасть можливості державі забезпечити суб'єкти господарювання достовірною інформацією про характеристики сортів.

Україна є членом Міжнародного союзу з охорони прав на сорти рослин та ратифікувала Конвенцію УПОВ. І як усі інші країни-учасниці УПОВ має

керуватися методиками УПОВ для отримання уніфікованих результатів експертизи на відмінність однорідність та стабільність. Це забезпечує виконання вимог Конвенції УПОВ, насамперед у частині обміну результатами експертизи між державами-учасницями зазначеної Конвенції. Основною метою є створення досконалої системи охорони прав на сорти рослин на національному рівні, незалежного компетентного органу у сфері охорони прав на сорти рослин та ефективного експертного органу з експертизи сортів рослин європейського зразка. Таким чином, удосконалення системи охорони прав на сорти рослин шляхом адаптації до норм європейського права є передумовою такого повноправного членства.

Проте важливо не лише провести відповідну адаптацію й гармонізацію законодавства, методології та методики дослідної справи, але й визначити напрями удосконалення системи сортовивчення, забезпечивши користь та важливість її для нашої держави та конкурентоздатність на рівні ЄС.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Zakharchuk, O., Matsybora, T., Melnyk, S., Tkachyk, S., Kovalev, S. (2024) *Seed production system in Ukraine: Trends, challenges, and threats*. Scientific Horizons. № 27(3), 107-116. doi: 10.48077/scihor3.2024.107.
2. Melnyk S. I. Scientific and practical principles of the national varietal resources formation: current state and prospects. *Theoretical analysis and natural science research in the XXI century*. Lviv; Torun : Liha-Pres, 2019. P. 141–157. doi: 10.36059/978-966-397-187-2/141-157.
3. Захарчук О.В, Ткачик С.О, Сиплива Н.О, Голіченко Н.Б, Линчак Н.Б, Ковальчук Є.С. Удосконалення практики сортовипробування в Україні з огляду на міжнародний досвід. *Plant Varieties Studying and protection*. 2024. Т.20. № 2. с. 83-90.

**МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
«ПІСЛЯВОЄННЕ ВІДНОВЛЕННЯ ҐРУНТОВИХ І РОСЛИННИХ
РЕСУРСІВ ТА ПРОДОВОЛЬЧА БЕЗПЕКА КРАЇНИ»**

м. Київ, 20–21 червня 2024 року

МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
«ПІСЛЯВОЄННЕ ВІДНОВЛЕННЯ ҐРУНТОВИХ І РОСЛИННИХ РЕСУРСІВ
ТА ПРОДОВОЛЬЧА БЕЗПЕКА КРАЇНИ» (м. Київ, 20–21 червня 2024 року)
НУБІП України, 2024. 222 с.

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ

–Тонха О.Л., проректор з науково-педагогічної роботи, голова організаційного комітету;

–Літвінов Д.В., директор НДІ рослинництва та ґрунтознавства, професор кафедри агрохімії та якості продукції рослинництва ім. О.І. Душечкіна, співголова організаційного комітету;

–Ткаченко М.А., директор ННЦ «Інститут землеробства НААН» (за згодою);

– Паламарчук Р.П., в.о. директора Державної установи «Інститут охорони ґрунтів України» (за згодою);

–Корнієнко В.І., директор УЛЯБП АПК НУБіП України

–Kashtanova Olena, Prof. Anhalt University of Applied Sciences, Germany (за згодою);

–Kutcher Randy, Prof. Saskatchewan University (за згодою);

–Jean Jong, Prof. Swedish University of Agricultural Sciences (за згодою);

–Ghaley Bhim, PhD. Prof Copenhagen University (за згодою);

–Sahar Azarkamand PhD. Researcher UNESCO Chair in Life Cycle and Climate Change (за згодою);

–Гаврилюк О.С., заступник декана агробіологічного факультету, доцент кафедри садівництва ім. проф. В.Л. Симиренка, секретар оргкомітету.

Члени організаційного комітету:

– Бикін А.В., завідувач кафедри агрохімії та якості продукції рослинництва ім. О.І. Душечкіна;

– Забалуєв В.О., завідувач кафедри ґрунтознавства та охорони ґрунтів ім. проф. М.К. Шикули;

– Завгородній В.М., заступник декана агробіологічного факультету, доцент кафедри технології зберігання, переробки і стандартизації продукції рослинництва ім. проф. Б.В. Лесика;

- Каленська С.М., завідувач кафедри рослинництва
- Коваленко В.П., декан агробіологічного факультету, професор кафедри рослинництва;
- Мазур Б.М., завідувач кафедри садівництва ім. проф. В. Л. Симиренка, кандидат сільськогосподарських наук, доцент;
- Макарчук О.С., завідувач кафедри генетики, селекції і насінництва ім. проф. М. О. Зеленського;
- Подпрятів Г.І., завідувач кафедри технології зберігання, переробки і стандартизації продукції рослинництва ім. проф. Б. В. Лесика;
- Танчик С.П., завідувач кафедри землеробства та гербології;
- Федосій І.О., завідувач кафедри овочівництва і закритого ґрунту;

Редактори випуску:

- **Літвінов Д.В.**, директор НДІ рослинництва та ґрунтознавства, професор кафедри агрохімії та якості продукції рослинництва ім. О.І. Душечкіна, співголова організаційного комітету;
- **Гаврилюк О.С.**, заступник декана агробіологічного факультету, доцент кафедри садівництва ім. проф. В.Л. Симиренка, секретар оргкомітету.